

مرکز تحقیقات استراتژیک
معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی

تحلیل راهبردی

شماره ۱۶۸

بهمن ۱۳۹۵

افسانه احدی
پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک

چشم انداز سیاست خارجی ترامپ در خاورمیانه

مقدمه

به ریاست جمهوری برگزیده شود و قدرت را در دست بگیرد، بسیاری از وعده‌های خود را عملی نخواهد کرد. دستورهای اجرایی اخیر ترامپ در مقام ریاست جمهوری نشان می‌دهند که آنها اشتباه می‌کردند. همانطور که ترامپ در جریان مبارزات انتخاباتی کاملاً خلاف رویه‌های سیاسی آمریکا عمل کرده بود، در اجرای وعده‌های خود نیز بدون اخذ نظر از کارشناسان و بررسی پیامدها تصمیم می‌گیرد.

با وجود صدور چنین دستوراتی، هنوز جهت گیری سیاست خارجی ترامپ در مورد مسائل کلیدی از جمله رابطه با روسیه و چین و منطقه خاورمیانه مشخص نیست. در این رابطه یکی از فوری ترین تصمیم گیریهای ترامپ در مورد سوریه است که در مبارزات انتخاباتی نیز در مورد آن موضعگیری کرده بود. مسئله مهم دیگر در منطقه خاورمیانه صلح اسرائیل و فلسطین است که دولت اوباما نیز نتوانست موفقیتی در این باره داشته باشد. از طرف دیگر توافقنامه هسته‌ای برجام نیز از موضوعاتی است که مورد توجه خاص برخی کشورهای عربی منطقه قرار دارد و آنها امیدوار به تغییر شرایط در این باره در

سرانجام دونالد ترامپ به عنوان چهل و پنجمین رئیس جمهور آمریکا در ۲۰ ژانویه ۲۰۱۷ رسماً به قدرت رسید و از همان ساعات اولیه دستورهای جنجالی خود را صادر کرد که عمدتاً مربوط به مسئله مهاجرت است. ترامپ در اولین دستورهای اجرایی ریاست جمهوری، دستوری برای توقف ۹۰ روزه صدور ویزا و ورود اتباع ۷ کشور مسلمان را صادر کرد که موجب واکنشهای تند داخلی و خارجی و اعتراضهای گسترده مردم در مقابل فرودگاههای بزرگ آمریکا شد. وی این وعده را در جریان مبارزات انتخاباتی داده بود و بلافاصله بعد از آغاز بکار بدون اینکه جوانب و پیامدهای آن را بسنجد، به اجرا گذاشت. ترامپ معتقد است که این فرمان برای حفاظت از آمریکا در برابر افراط گرایی اسلامی لازم است. در حالی که فرمان وی اتباع کشورهای اسلامی نظیر پاکستان و عربستان که در حملات تروریستی در داخل آمریکا دست داشتند را شامل نمی‌شود. در زمان مبارزات انتخاباتی برخی تحلیلگران معتقد بودند که اگر ترامپ

داشت. دونالد ترامپ با وعده سرکوب داعش روی کار آمده است. اما طرح‌های وی و اهدافی که برای دولت خود در نظر دارد چگونگی برخورد دولت جدید آمریکا با جنگ در سوریه را دچار ابهام می‌کند. ترامپ در اولین روزهای ریاست جمهوری از ایجاد منطقه امن در داخل سوریه سخن گفت که بر اساس آن مردم سوریه در بخشی از این کشور از تعرض طرف‌های درگیری مصون باشند و مجبور به مهاجرت نشوند. با این حال چنین سیاستی نیاز به همکاری با دولت روسیه و سوریه در درجه اول دارد. موضع دولت ترامپ در مورد روسیه مسلماً بر چنین سیاستی تاثیر گذار است. ترامپ و وزیر خارجه جدید آمریکا، رکس تیلرسون، در مورد روسیه موضعی کاملاً متفاوت با سیستم سیاسی آمریکا متشکل از دموکرات‌ها و جمهوریخواهان دارند. ترامپ پوتین را تحسین می‌کند و از رفع تحریم‌های این کشور سخن گفته است. از طرف دیگر وزیر خارجه جدیدش که رئیس غول نفتی اکسون موبیل است همکاری‌های نزدیکی با روسیه دارد. تیلرسون به عنوان یک مدیر نفتی دیدگاه سیاسی خاص خود را دارد؛ وی ثبات و آرامش سیاسی را بر لزوم استقرار حکومتی دموکراتیک ترجیح می‌دهد (Harris, Dec 16, 2016). همین امر باعث می‌شود که دولت جدید آمریکا بر عدم دخالت و تغییر نظام سیاسی کشورهای دیگر تاکید کند. از جمله در مورد سوریه ترامپ سیاست‌های قبلی در مورد برکناری فوری اسد را نقد می‌کند و معتقد است حمایت از گروه‌های معارض دولت اسد در سوریه اقدام اشتباهی بوده است.

در حال حاضر به نظر می‌رسد کشور مهم و تاثیرگذار در عرصه سوریه، روسیه است که در انتظار اقدامات عملی ترامپ مانده است. مقام‌های روسی این

دوره ترامپ هستند. به طور کلی رهبران کشورهای عربی به ویژه عربستان از پیروزی ترامپ خشنود هستند و امیدوارند که وی سیاست‌های دوران اوباما را تغییر دهد که یکی از مهمترین آنها افزایش نقش آمریکا در خاورمیانه و محدود شدن نفوذ ایران در منطقه است.

مسئله سوریه

جنگ داخلی سوریه که بیش از ۶ سال از شروع آن می‌گذرد اکنون به یکی از مناقشات پیچیده در منطقه خاورمیانه مبدل شده که وجود بازیگران خارجی با منافی متضاد با یکدیگر در آن وضعیت این کشور را پیچیده تر می‌کند. موضع دولت اوباما به طور کلی در منطقه خاورمیانه و از جمله در سوریه عدم مداخله جدی سیاسی و نظامی بود. اوباما حتی بعد از قدرت گرفتن داعش و اشغال سرزمین‌هایی در عراق و سوریه در مقابل هر نوع دخالتی که متضمن حضور نظامی مجدد این کشور در منطقه باشد مقاومت کرد و به این خاطر مورد انتقاد قرار داشت (Center for American Progress, October 19, 2016). حملات تروریستی داعش در اروپا و در موارد محدودی در آمریکا باعث شد تا از نظر مردم آمریکا داعش خطری جدی برای امنیت شان محسوب شود. به همین خاطر و با وجودی که شمار قابل توجهی از مردم خواهان کاهش دخالت آمریکا در امور کشورهای دیگر بودند (۵۷ درصد)، بر اساس یکی از نظرسنجی‌ها بیش از ۷۷ درصد بر لزوم نابودی داعش و اقدام جدی آمریکا در این مورد تاکید داشتند (Zoellick, October 16, 2016).

با این حال دولت اوباما بر تلاش‌های سیاسی و دیپلماتیک به جای هر گونه طرح نظامی تاکید

مسئله را پنهان نمی‌کنند و حتی در نشست آستانه به رغم مخالفت‌های ایران، از آمریکا برای شرکت در نشست دعوت کردند. آینده روابط روسیه و آمریکا هر شکلی که پیدا کند بر سرنوشت سوریه نیز تاثیرگذار است. تاکنون در موضع‌گیری‌های سیاسی، ترامپ نگاه مثبتی به روسیه داشته و پوتین را تحسین کرده است اما هنوز اقدامی انجام نداده که نشان دهنده عمق این موضع‌گیری باشد. برای روسیه مهمترین نشانه تغییر رفتار آمریکا، لغو تحریم‌هایی است که بعد از جدا کردن کریمه از اوکراین علیه این کشور اعمال شد. با این حال لغو این تحریم‌ها متحدین آمریکا در اروپا را در وضعیت سختی قرار می‌دهد. به زعم برخی نزدیکی به روسیه به نوعی معکوس سازی سیاست نیکسون است که تلاش کردن با نزدیکی به چین، این کشور را از شوروی (روسیه) دور کند. برخی معتقدند دولت جدید آمریکا قصد دارد با امتیاز دادن به روسیه و برقراری روابطی نزدیک، روسیه را از چین دور کند (Tisdall, 12 December 2016). اگر چنین سیاستی در عمل اجرا شود، شرایط در سوریه نیز تا حد زیادی تغییر می‌کند و می‌تواند تبعات منفی برای دیگر بازیگران خارجی و دولت سوریه در پی داشته باشد.

مسئله صلح فلسطینیان و اسرائیل

یکی از مسائل مهمی که در منطقه خاورمیانه مورد توجه است و دهه‌ها غیر قابل حل باقی مانده، مسئله صلح فلسطینیان و اسرائیل است. دولت اوباما نیز همچون دولت‌های بوش و کلینتون نتوانست در این رابطه پیشرفتی داشته باشد. ترامپ در وعده‌های انتخاباتی خود گفته بود که وی با موضع‌گیری بی طرف خود قادر به حل این مسئله است در حالی که اظهارات متناقضی نیز در این رابطه داشته است و بر

انتقال سفارت آمریکا به بیت المقدس تاکید دارد، اقدامی که حساسیت زیادی در بین فلسطینیان ایجاد می‌کند و عملاً مانع هر نوع تلاش جدیدی برای صلح می‌شود. اقدامات افراطی بنیامین نتانیاهو و ادامه شهرک سازی در سرزمین‌های اشغالی فلسطینیان با انتقال سفارت آمریکا مهر تایید می‌گیرد. ترامپ همچنین تاکید دارد که نمی‌خواهد اسرائیل را تحت هیچ نوع فشاری قرار دهد و به شدت اقدام دولت اوباما در عدم وتوی قطعنامه شورای امنیت بر ضد شهرک‌سازی اسرائیل را محکوم کرد. مقام‌های اسرائیلی این تحلیل را مطرح کرده‌اند که در دوران ترامپ سیاست آمریکا کاهش مداخله در منطقه خاورمیانه و به ویژه در مورد منازعه فلسطین و اسرائیل است و دولت جدید آمریکا دست اسرائیل را باز خواهد گذاشت (Klieman and Guzansky, November 17, 2016) که این مسئله خود یکی از موانع جدی در پیشبرد هر نوع توافق صلحی خواهد بود.

برجام

یکی از مهمترین رویدادهایی که تاثیر زیادی بر منطقه خاورمیانه به جای گذاشته، امضای توافقنامه هسته‌ای برجام میان ایران و کشورهای ۱+۵ است. قبل از این توافق تحریم‌های بین‌المللی بسیار سنگینی بر ایران تحمیل شده بود که بر اساس اجماع بین‌المللی و تصویب ۶ قطعنامه علیه ایران در شورای امنیت سازمان ملل بود. این مسئله باعث انزوای ایران نیز شده بود، مسئله‌ای که خوشایند کشورهای عربی و اسرائیل بود. بعد از امضای توافقنامه مهمترین دستاورد برای ایران شکسته شدن اجماع و خارج شدن از انزوایی چند ساله بود و باعث شد نقش ایران

یک توافق چندجانبه است و حتی اگر ترامپ سیاستهای تندی علیه آن اتخاذ کند قادر نیست همچون گذشته کشورهای دیگر را با خود علیه ایران همراه سازد (Einhorn, September 29, 2016).

از طرف دیگر برجام همچنان مسئله تاثیرگذاری بر مناسبات آمریکا با کشورهای منطقه خاورمیانه است. از نظر کشورهای عربی منطقه آمریکا امتیاز بزرگی به ایران داده و بنابراین لغو برجام یکی از مهمترین خواسته‌های متحدین عرب آمریکا در منطقه است. به زعم برخی بعد از این توافق بود که تنش در روابط آمریکا و عربستان نمود بیشتری پیدا کرد. ترامپ یکی از راهکارهای شکست داعش را افزایش نقش کشورهای متحد آمریکا در منطقه می‌داند. با این حال و بدون لغو برجام در مورد تحقق خواسته ترامپ برای ایفای نقش کشورهای عربی در مبارزه با تروریسم به ویژه داعش تردیدهایی وجود دارد.

نقش آمریکا در منطقه خاورمیانه

در دوران اوباما و با توجه به اولویتی که آمریکا در آسیای شرقی داشت، نقش آمریکا و حضور نظامی این کشور در منطقه خاورمیانه کاهش یافت. در این رابطه استقلال انرژی آمریکا نیز یکی از دلایل موثر چنین مسئله‌ای تلقی می‌شود. زمانی منطقه خاورمیانه و به ویژه حوزه خلیج فارس به خاطر تامین بخش قابل توجهی از انرژی مورد نیاز آمریکا اهمیتی استراتژیک برای این کشور داشت. در دوران اوباما وابستگی آمریکا به تامین انرژی از خارج از بین رفت و این کشور توانست انرژی مورد نیاز خود را به کمک تکنولوژیهای جدید شیل (نفت و گاز) تامین کند و حتی به یکی از صادر کنندگان مهم نفت مبدل شود.

در منطقه افزایش یابد. این امر موجب واکنشهای تند کشورهای نظیر عربستان و رژیم اسرائیل شد. در این بین کشورهای عربی حوزه خلیج فارس یکی از دلایل توافق با ایران را موضع دولت اوباما می‌دانستند که خواهان کاهش حضور آمریکا در منطقه بود. از نظر کشورهای عربی به ویژه عربستان و اسرائیل چنین اقدامی در کنار کاهش حضور در منطقه به معنای آن است که آمریکا منطقه را به حال خود رها کرده و زمینه را برای نفوذ هر چه بیشتر ایران فراهم آورده است. به همین خاطر مقامهای کشورهای عربی از جمله اولین رهبرانی بودند که پیروزی ترامپ را به وی تبریک گفتند و امیدوار به تغییر سیاستهای اوباما هستند. موضعگیریهای ترامپ در مورد برجام در مبارزات انتخاباتی به ویژه مورد استقبال این کشورها قرار دارد. وی برجام را یک فاجعه نامیده و خواهان لغو آن بوده است. با این حال و در زمانی که به ریاست جمهوری انتخاب شد تا حدی از موضع خود عقب نشست و به جای لغو برجام از بازنگری و مذاکرات دوباره سخن گفت. مهمترین دلیل چنین عقب نشینی نیز تبعات منفی لغو یک توافقنامه چندجانبه معتبر برای آمریکاست. از طرف دیگر جمهوریخواهان در کنگره معتقدند ایران از فواید برجام بهره مند شده، تحریمهای بین‌المللی برداشته شده و دیگر اجماعی مانند گذشته علیه ایران وجود ندارد و در این شرایط لغو یکجانبه برجام از طرف آمریکا اشتباه است. به همین خاطر یکی از سیاستهایی که آنها به دولت ترامپ پیشنهاد داده‌اند این است که فشارها بر ایران را با تحریمهای جدید افزایش دهد تا ایران مجبور به لغو یکجانبه برجام شود و تبعات حقوقی و سیاسی آن تنها متوجه ایران گردد (Zengerle, Jan 6, 2017). در حالی که برجام

Harris, Jennifer M. (Dec 16, 2016), The Rex Files, Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-12-16/rex-files>.
 Klieman, Aharon and Guzansky, Yoel (November 17, 2016), Reading Trump's Middle East Policy; Could Retrenchment Trigger a Realignment? Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-11-17/reading-trumps-middle-east-policy>
 Tisdall, Simon (12 December 2016), Donald Trump attempting to play Nixon's 'China card' in reverse, Guardian, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/12/donald-trump-us-china-relations-taiwan-nixon>
 Zengerle, Patricia (Jan 6, 2017), Top U.S. senator: Trump administration won't toss Iran deal, Reuters, <http://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-usa-idUSKBN14Q1QI>
 Zoellick, Robert (October 16, 2016), After Obama: The future of US foreign policy, Financial Times, <https://www.ft.com/content/8ae3274e-916b-11e6-a72e-b428cb934b78>

به این خاطر حتی برخی تحلیلگران آمریکایی مسئله خروج تدریجی و کامل آمریکا از حوزه خلیج فارس را مطرح کردند (Glaser and Kelanic, January/February 2017).

اینکه در آینده در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس آمریکا چه سیاستی را اتخاذ می‌کند تا حدی به دیدگاه‌های دولت جدید در آمریکا و تا حدی به شرایط این کشور در منطقه باز می‌گردد. این واقعیت باعث می‌شود تا دولت جدید در آمریکا نیز ضرورتی برای افزایش نقش خود در منطقه نداشته باشد. از طرف دیگر ترامپ برنامه‌های متعددی در داخل از بازسازی زیرساختها تا ایجاد شغل را مد نظر دارد که باعث می‌شود نتواند از عهده مخارج سنگین نظامی حضور در منطقه خاورمیانه برآید. در همین راستا پررنگ شدن حضور سیاسی و نظامی بریتانیا در حوزه خلیج فارس که در سفر ترزا می به آمریکا نشانه‌های بیشتری از آن دیده شد و حتی به وجود آمدن نوعی مشارکت با آمریکا در منطقه از جمله سناریوهایی است که می‌تواند در آینده رخ دهد.

منابع:

Center for American Progress (October 19, 2016), Leveraging U.S. Power in the Middle East: A Blueprint for Strengthening Regional Partnerships, the CAP Middle East Team, <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2016/10/19/146283/leveraging-u-s-power-in-the-middle-east/>
 Einhorn, Robert (September 29, 2016), The JCPOA should be maintained and reinforced with a broad regional strategy, Brookings, <https://www.brookings.edu/research/the-jcpoa-should-be-maintained-and-reinforced-with-a-broad-regional-strategy/>
 Glaser, Charles L. and Kelanic, Rosemary A. (January/February 2017) Getting Out of the Gulf; Oil and U.S. Military Strategy, Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/persian-gulf/2016-12-12/getting-out-gulf>

